

Jacek Bartosiak, *Najlepsze miejsce na świecie. Gdzie Wschód zderza się z Zachodem*¹

Jacek Bartosiak², nazywany niekiedy polskim Hararim³ geopolityki, opublikował w 2023 r. swoją najważniejszą książkę (jak sam ocenia w wypowiedziach

¹ J. Bartosiak, *Najlepsze miejsce na świecie. Gdzie Wschód zderza się z Zachodem*, Kraków 2023, Wydawnictwo Literackie, 509 s.

² Jacek Bartosiak (ur. 1976) – prawnik, doktor nauk społecznych, założyciel think tanku Strategy & Future. Doktorat uzyskał z geostrategii zachodniego Pacyfiku i Eurazji. Dyrektor programu „Gry Wojenne i Symulacje” Fundacji im. Kazimierza Pułaskiego w Warszawie. Zajmuje się strategiami i planowaniem nowoczesnego pola walki. Senior fellow w The Potomac Foundation w Waszyngtonie. Jego zainteresowania naukowe obejmują zagadnienia z dziedziny geopolityki, strategii wojskowych, bezpieczeństwa międzynarodowego i wewnętrznego. Zob. <https://jacekbartosiak.pl/omnie/> [dostęp: 1 VIII 2023].

³ Yuval Noah Harari (ur. 1976) – izraelski historyk, wykładowca na Wydziale Historii Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie. Współpracownik i doradca Klausa Schwaba; uczestnik obrad Światowego Forum Ekonomicznego. Publikuje prace poświęcone makrohistorii oraz opracowania z pogranicza historii, filozofii i ekonomii. Jego książki, przekładane na wiele języków, stały się bestsellerami. Zob. Y.N. Harari, *Jak przejęliśmy władzę nad światem*, Kraków 2022; tegoż, *Sapiens. Od zwierząt do bogów*, Kraków 2019; tegoż, *21 lekcji na XXI wiek*, Kraków 2018; tegoż, *Homo deus. Krótka historia jutra*, Kraków 2018. Zob. także: *Między politrukiem a prorokiem. „Homo deus. Krótka historia jutra” Yuvala Noaha Harariego*, <https://strategyandfuture.org/miedzy-politrukiem-a-prorokiem-o-homo-deus-krotkiej-historii-jutra-yuvala-noaha-harariego/> [dostęp: 15 VIII 2023]. W jednej ze swych publikacji Harari pisze: „Kres homo sapiens (...). W pewnym sensie niemal wszyscy jesteśmy dziś istotami bionicznymi, bowiem nasze naturalne zmysły i funkcje wspomagane są takimi urządzeniami jak okulary, rozruszniki serca, protezy, a nawet komputery i telefony komórkowe (które przejmują pełnione dotąd przez mózg funkcje związane z magazynowaniem i przetwarzaniem danych). Jesteśmy o krok od obrócenia się w prawdziwe cyborgi, obdarzone cechami nieorganicznymi

publicznych) zatytułowaną *Najlepsze miejsce na świecie. Gdzie Wschód zderza się z Zachodem*. Publikację udostępniła czytelnikom renomowana krakowska oficyna wydawnicza, Wydawnictwo Literackie, która w ostatnich latach specjalizuje się m.in. w opracowaniach prezentujących nową optykę na historię, współczesne realia społeczno-gospodarcze, a także geopolitykę⁴. Reklamowy *blurb* na pierwszej stronie okładki, którego autorem jest Jacek Dukaj, najczęściej nagradzany polski pisarz science fiction, pełni nie tylko funkcję marketingową, lecz także rozwiewa wątpliwości czytelnika, których mógłby nabrać w kontekście tytułu książki: *Czy pojawiwszy grę sił, która stworzyła także polską kulturę i wartości, nadal walczyłbyś w obronie Polski? W podobnym tonie są utrzymane zapowiedzi wydawnicze publikacji Bartosiaka: Bartosiak to polski Harari geopolityki. Obrazowy i sugestywny styl wypowiedzi sprawia, że jego książki pochłania się jak dobry kryminał. A czytają je wszyscy – specjaliści, stratedzy, historycy i politycy. Każdy, kto chce zrozumieć sytuację Polski na tle zmian międzynarodowych układów. Każdy, kto chce zapewnić Polsce bezpieczeństwo na lata (...)*⁵.

Fundamentem działalności think tanku Strategy & Future⁶ założonego przez Bartosiaka, publikowanych przezeń materiałów oraz kluczem do recenzowanej książki są poglądy Halforda Johna Mackindera, wybitnego brytyjskiego geografa, jednego z twórców geopolityki. W 1904 r. w eseju *Geograficzna oś historii* (ang. *The Geographical Pivot of History*) sformułował on teorię serca Eurazji – Heartlandu⁷. Doktryna ta

stanowiącymi integralną część naszych ciał i modyfikującymi nasze zdolności, popędy, osobowości i tożsamość". Tegoż, *Sapiens...*, s. 495.

⁴ Wydawnictwo Literackie wydało m.in. trzy książki Harariego.

⁵ <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/5055312/najlepsze-miejsce-na-swiecie-gdzie-wschod-zderza-sie-z-zachodem> [dostęp: 15 VIII 2023].

⁶ Strategy & Future – niezależny ośrodek analityczny, którego celem jest długoterminowa praca nad kulturą strategiczną, mająca na uwadze dziedzictwo Rzeczypospolitej i jej interesy. Skupia osoby zawodowo zajmujące się prawem, ekonomią, naukami ścisłymi, rynkami finansowymi, regulacjami, inwestycjami, handlem międzynarodowym, a także strategią, sztuką wojenną i planowaniem operacyjnym. W ramach serwisu www.strategyandfuture.org zajmuje się wyjaśnianiem zjawisk i wydarzeń zachodzących na świecie, a również trendów wywierających wpływ na ludzi i państwa oraz kształtujących ich losy. Przybliża także klasykę myśli strategicznej. Zob. J. Bartosiak, M. Budzisz, A. Świdziński, *Armia Nowego Wzoru. Styczeń 2022*, Warszawa 2022, opis okładkowy.

⁷ Halford John Mackinder (1861–1947), *Geograficzna oś historii*, R. Potocki (oprac. i red.), Częstochowa 2009. Według *Geograficznej osi historii* na wielką politykę składają się następujące elementy: 1) Europa powstała dzięki obecności i w opozycji do społeczności nomadycznych wywodzących się z Wielkiego Stepu; 2) Stary Kontynent to z jednej strony „atlantyckie” ludy romano-germańskie (morskie), z drugiej zaś – słowiańsko-bizantyjskie (lądowe); 3) w epoce nowożytnej (kolumbijskiej), kiedy Europa Atlantycka wyruszyła na ocean, nowo powstałe imperium rosyjskie przyjęło aspiracje koczowniców: głód ziemi, poszukiwanie granic naturalnych, militarystyczną organizację państwa oraz system autokratyczny; 4) rozwój potęgi interkontynentalnej, tak aby nie stanowiła ona zagrożenia dla imperiów

stała się istotą strategii politycznych normujących na Zachodzie stosunki międzynarodowe, a w gremiach rządowych Stanów Zjednoczonych podstawą konstruowania doktryn dotyczących powstrzymania ekspansji Rosji (Związku Sowieckiego) oraz Chin (Bartosiak uważa, że tak jest do dzisiaj)⁸. W 1919 r. Mackinder napisał swoje najważniejsze dzieło zatytułowane *Demokratyczne ideały a rzeczywistość* (ang. *Democratic Ideals and Reality*), w którym umieścił najbardziej znane ze swych stwierdzeń (w nieco innym tłumaczeniu zostało ono zacytowane w recenzowanej publikacji): *Kto panuje we Wschodniej Europie – panuje nad sercem Eurazji [Heartlandem]. Kto panuje nad sercem Eurazji, ten panuje nad Światową Wyspą. Kto panuje nad Światową Wyspą, ten panuje nad światem*⁹.

Nowatorskie podejście Mackindera do zagadnień geopolityki polegało na potraktowaniu dziejów świata, historii jako wykładni geografii. Jak piszą jego biografowie¹⁰, sir Mackinder potrafił spojrzeć na zagadnienia historyczne z szerszej, holistycznej perspektywy – analityka obserwującego całą kulę ziemską. Mackinder wyszedł od stwierdzenia, że istnieje Ocean Światowy a wszystkie lądy to de facto małe wysepki. Jednak panowanie na lądach zapewnia kontrolę nad Oceanem Światowym¹¹. Pod koncepcją Heartlandu, kluczową dla jego teorii geopolityki, kryły się szerokie i żyzne stepy Azji Środkowej. Opanowanie Heartlandu daje kontrolę nad Eurazją, a potęgą kontrolująca Eurazję może zapanować nad światem¹². Prace

morskich należy ograniczyć na terenach przybrzeżnych i wodach terytorialnych. Nie wolno zatem dopuścić do sytuacji, aby przebiła się ona do otwartego oceanu; 5) zagrożeniem dla Europy początków XX stulecia było potencjalne porozumienie potęgi wielkoprzestrzennej (carskiej Rosji) z mocarstwem technokratycznym (II Rzeszę Niemiecką); 6) geopolityka powstała ze związków przyczynowo-skutkowych między geografią a polityką. Tamże, s. 12–13.

⁸ Warto przypomnieć, że Mackinder spotykał się z Józefem Piłsudskim i Romanem Dmowskim i dyskutował na temat roli Polski i jej położenia w 1919 r. Piłsudski miał mu przedstawić ideę „kordonu sanitarnego” między Rosją a Niemcami. Jedną z gorliwych wyznawczyń teorii Heartlandu w czasach współczesnych ma być m.in. Condoleezza Rice, profesor nauk politycznych, w latach 2001–2005 przewodnicząca Narodowego Komitetu Bezpieczeństwa USA, a następnie sekretarz stanu USA (2005–2009).

⁹ H.J. Mackinder, *Demokratyczne ideały a rzeczywistość*, Warszawa 2019.

¹⁰ A. Mańnica, *Świat kulisty i zwycięstwo w historii Sir Halforda Mackindera*, „Stańczyk” 1995, nr 1, s. 24–36; R. Domke, *John Halford Mackinder (1861–1947). Zarys biografii naukowej*, „Geopolityka” 2009, nr 2, s. 33–41.

¹¹ R. Potocki, *Śródziemnie Halforda Mackindera*, w: H.J. Mackinder, *Geograficzna oś historii...*, s. 10.

¹² Propagatorem poglądów Mackindera w Polsce był m.in. płk Ignacy Matuszewski, w latach 1920–1923 szef Oddziału II SG WP (wywiad i kontrwywiad wojskowy). W późniejszych latach był redaktorem pisma geopolitycznego „Polityka Narodów”, w którym analizowano na bieżąco pozycję Polski w ówczesnym świecie, politykę zagraniczną poszczególnych państw oraz punkty zapalne pojawiające się w różnych miejscach świata. W całościowej ocenie sytuacji geopolitycznej na świecie był realistą. W 1939 r. krytykował politykę Józefa Becka, uważał, że Polska przegra definitywnie wojnę z Niemcami,

Mackindera miały duży wpływ na koncepcje geopolityczne tworzone w wielu krajach, m.in. w geopolityce francuskiej (oś Paryż–Berlin–Moskwa Henriego de Grossouvre’a), niemieckiej (szkoła Karla Haushofera), rosyjskiej (eurazjatyzm Aleksandra Dugina, oś Moskwa–Pekin–Delhi Igora Panarina), wreszcie na współczesną strategię polityczną USA (koncepcje Nicholasa Spykmana, Colina Graya, Zbigniewa Brzezińskiego¹³).

Pierwsza i druga wojna światowa (europejska wojna domowa 1914–1945) oraz zimna wojna (1945–1989) potwierdziły większość założeń i postulatów sformułowanych przez Mackindera w 1904 r. Stworzona przez niego doktryna polityczna, po ewolucjach, przybrała ostatecznie następujący kształt:

1. Kontrola nad Światową Wyspą (Europa, Azja i Afryka) przez pojedyncze supermocarstwo w dłuższej perspektywie doprowadzi je do panowania nad całą planetą.
2. Interesy strategiczne mocarstwa lądowego (talassokracji, nazywanego też Behemotem) i morskiego (tellurokracji, nazywanego Lewiatanem) krzyżują się na obrzeżach przymorza (Rimlandu) i okalających je wód przybrzeżnych. Kontrola nad tymi terenami i akwenami przez potęgę półwyspowa nie oznacza jeszcze panowania nad Heartlandem, lecz jest ona kluczowa dla powstrzymania potencjalnej globalnej hegemonii mocarstwa interkontynentalnego¹⁴.

We wszystkich publikacjach sygnowanych przez Bartosiaka (lub pod jego redakcją) można znaleźć ściśle nawiązania do poglądów Mackindera. Bartosiak uważa, że potwierdzeniem tych teorii jest (ujmując rzecz skrótowo) zarówno wyścig strategiczny USA i Rosji o wpływy w Azji Środkowej (a obecnie o wpisanie się w rosnącą potęgę Chin i rozegranie Państwa Środka na swoją korzyść), jak i rozpad przestrzeni postsowieckiej pod koniec XX w. Ograniczona objętość niniejszej recenzji nie pozwala na choćby skrótowe zaprezentowanie wcześniejszych książek Bartosiaka, warto jednak przywołać najważniejsze tezy w nich zawarte. W przedmowie do jego książki pt. *Pacyfik i Eurazja. O wojnie* wydanej w 2017 r. Bogdan Góralczyk napisał:

oraz przewidział „rozstrzelanie” Polski przez Niemcy i Rosję Sowiecką. Zob. I. Matuszewski, *Wybór pism. Kulisy historii Polski (1941–1946)*, Rzeszów 1991, w wielu miejscach.

¹³ Z. Brzeziński, *The Grand Chessboard. American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, New York 1997 (*Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa 1998); tenże, *Out of Control. Global Turmoil on the Eve of the Twenty-First Century*, New York 1993 (*Bezład. Polityka światowa na progu XXI wieku*, Warszawa 1994).

¹⁴ Podają za: R. Potocki, *Śródziemie Halforda Mackindera...*, s. 13.

Mówiąc pojęciami Zbigniewa Brzezińskiego, wchodzi na scenę „eurazjatycka szachownica”, rozpoczyna się wielka gra na globalnym boisku. (...) Niniejsze studium [Bartosiaka] (...) należy uznać za pracę nie tylko w Polsce pionierską, ale też trafiającą w jedno z najważniejszych strategicznych zagadnień współczesności. Mamy tu wnikliwe badania i rozważania o tym, jak dotychczasowy hegemon, USA, zaczął ścierać się i prowadzić geostrategiczne gry na Pacyfiku, z pretendencją do takiej hegemonii – Chinami¹⁵.

W 2018 r. Bartosiak opublikował kolejną pracę zatytułowaną *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*. Analizuje w niej uwarunkowania geostrategiczne Rzeczpospolitej implikowane położeniem oraz sąsiedztwem ze wschodu i z zachodu, a także usytuowaniem na trasie planowanego chińskiego Nowego Jedwabnego Szlaku. Według niego nieuchronnie zbliża się wojna dominacyjna, a w obliczu nadchodzącego konfliktu należy zrobić wszystko, by uniknąć złych decyzji¹⁶. Wiele z tez i poglądów autora zawartych w tej publikacji odzwierciedliło się również w treści *Najlepsze miejsca na świecie...* Książka *Rzeczpospolita między lądem a morzem...* zawiera dodatek z kolorowymi, świetnie opracowanymi mapami. Jedną z nich ukazuje np. rozłożenie sił na wschodniej flance NATO, jest też mapa zatytułowana *Hipotetyczna symulacja wojny w obronie państw bałtyckich w 2027 roku wynikająca z prawidłowości teatru wojny* oraz mapa prezentująca *Hipotetyczną wojnę o dominację w Europie Wschodniej*.

We wszystkich publikacjach Bartosiaka można znaleźć wiele ciekawie i szeroko omawianych wątków, ale nie sposób wszystkie przedstawić w krótkiej recenzji. Na przykład w książce *Rzeczpospolita między lądem a morzem...* autor poświęca uwagę problemom demografii, a konkretnie wskaźnikowi rozrodczości kobiet w Polsce (jest bardzo niski: 1,32 na kobietę)¹⁷. Przy minimalnej zastępowalności pokoleń na poziomie 2,1 społeczeństwo polskie nie uniknie degradacji i upadku rozwojowego (...) *chyba, że dokona się rewolucja demograficzna, albo pomoże emigracja z jeszcze bardziej dotkniętej peryferyjnością i okaleczonej wojną Ukrainy*¹⁸. Należy przypomnieć, że Bartosiak zawarł takie założenie w publikacji z 2018 r. Dalej pisze on (co wybrzmiewa także w rozważaniach podjętych w *Najlepszym miejscu na świecie...*): *Trudno powstrzymać się od marzenia, by bez mała 18–20 milionów Polaków*

¹⁵ B. Góralczyk, *Przedmowa*, w: J. Bartosiak, *Pacyfik i Eurazja. O wojnie*, Warszawa 2018, wyd. 2, s. 16–17. Studium opiera się na doktoracie Bartosiaka obronionym w 2016 r. w Polskiej Akademii Nauk.

¹⁶ J. Bartosiak, *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*, Warszawa 2019.

¹⁷ Tamże, s. 622.

¹⁸ Tamże.

*mieszkających na emigracji, postanowiło kiedyś wrócić do ojczyzny, która stworzyła by im podstawy do pełnego spełnienia życia*¹⁹.

Na początku 2022 r. Bartosiak wydał w ramach *Strategii & Future* długo zapowiadaną i oczekiwaną książkę pt. *Armia Nowego Wzoru. Styczeń 2022*²⁰. We wstępie do tej syntezy napisał m.in.:

Propozycja Armii Nowego Wzoru wynika z troski o los naszego państwa i stanowi wyzwanie charakterystyczne dla rywalizacji w XXI wieku. Tym samym jest wyrazem odpowiedzialności za losy państwa polskiego i przejawem wiary w ciągłość kultury strategicznej Rzeczypospolitej. To także wyraz szacunku dla prób reform państwa polskiego inicjowanych przez tych, którzy byli przed nami, a którzy istnienie, pomyślność i rozwój państwa uważali za jak najbardziej warte wysiłku i ciężkiej pracy²¹.

W *Najlepszym miejscu na świecie...* Bartosiak pisze o tym, w jaki sposób dynamiczna sytuacja na świecie, w tym na linii USA–Rosja, wpłynęła na opracowanie *Armii Nowego Wzoru...* Książka była kończona i drukowana w drugiej połowie 2021 r., zanim do publicznej wiadomości przedostały się informacje o ultimatum Siergieja Ławrowa oraz (po jego odrzuceniu) doniesienia o tym, że Rosja poinformowała USA o zaplanowanej pełnoskalowej (kinetycznej) wojnie w Ukrainie. W recenzowanej publikacji Bartosiak przyznał, że wraz ze swoim zespołem pomylił się w ocenie sytuacji, gdy napisał, że (...) *w dającej się przewidzieć przyszłości nie wybuchnie wojna na naszych granicach*²².

O czym więc traktuje ostatnia książka Jacka Bartosiaka *Najlepsze miejsce na świecie...*, opatrzona – jak autor sam przyznaje – dość przewrotnym tytułem?

Publikacja dzieli się na wstęp i osiem rozdziałów. W związku z takim układem każda z ośmiu części pięćsetstronicowej publikacji jest obszerna. Może z tego powodu oraz dla lepszego zrozumienia toku wywodów autora tekst został podzielony na podrozdziały, których jest 37. Nie uwzględniono ich w spisie treści, a byłoby to ułatwieniem dla czytelnika. Książkę urozmaicają świetne ilustracje Jana Lipińskiego (przed wstępem i przed każdym z rozdziałów) oraz zamieszczone w tekście trzy czarno-białe mapy tego samego autora. Nie pełnią one funkcji ozdobnika – wydaje się, że ich zawartość może raczej przerazić czytelnika nieznaną zagadnień geopolitycznych

¹⁹ Tamże.

²⁰ J. Bartosiak, M. Budzisz, A. Świdziński, *Armia Nowego Wzoru...* Syntezę napisało 18 autorów, na czele z Bartosiakiem, zob. s. 12.

²¹ Tamże, s. 16.

²² Tamże.

i rozpoczynającego zapoznawanie się z publikacjami Bartosiaka dopiero od tej książki²³. Słowa uznania za opracowanie graficzne, techniczne i korektorskie należą się całemu zespołowi redakcyjnemu, na czele z redaktorką Małgorzatą Gadowską, książka została wydana perfekcyjnie.

Publikacja nie jest opracowaniem naukowym. W opisach określa się ją jako publicystykę literacką, esej. Na taki jej charakter wskazuje narracja pierwszoosobowa, której autor używa do zaprezentowania swoich poglądów, ekspresyjna forma wypowiedzi, odwoływanie się do wybranych tekstów i dzieł kultury, w tym zacytowanie kilku wierszy²⁴.

We wstępie do recenzowanej pracy autor z eseistyczną swadą przedstawił powody, dla których przeanalizował bezpieczeństwo Polski i napisał książkę *hic et nunc*. Tytuły rozdziałów prezentują kolejne etapy rozważań, z rozwinięciem i uszczegółowieniem ich w podtytule, właściwym dla formuły eseju. Warto przytoczyć te tytuły i podtytuły (także w celu zachęcenia do lektury książki).

Rozdział pierwszy: „Plac” przechyla „Wieżę” oraz amerykański Gambit – czyli o tym, jak blisko wojny byliśmy i jak działa państwo polskie w obliczu zagrożenia wojną.

Rozdział drugi: O co właściwie w tym wszystkim chodzi – czyli o tym, na jakich zasadach funkcjonuje świat w XXI wieku i jak wygląda współpraca między państwami w zglobalizowanym świecie; dlaczego powstają spory o te zasady i ostatecznie – dlaczego wybuchają wojny, w tym wielkie wojny światowe.

Rozdział trzeci: Trwoga – sen a rebours – czyli o tym, dlaczego Rosja i Polska nie mogą się nigdy porozumieć, co decyduje o rywalizacjach i wojnach w naszej części świata oraz jak to zmienić; a także czym jest Wielka Strategia Polski i dlaczego jej dwie najważniejsze zasady są niezmiennie od pięciuset lat.

Rozdział czwarty: Wojna to sposób – czyli o tym, jak poszukuje się przewag, by wygrywać, i dlaczego wykorzystanie asymetrii jest kluczem do najlepszej strategii. O sposobie wojowania, o wojnie manewrowej i wojnie na wyniszczenie oraz o tym, czy strategia aktywnej obrony jest najlepsza dla Polski.

Rozdział piąty: Wojna jak balet – czyli o stanie polskiego wojska, o jakości polskiej klasy politycznej i o tym, na jakich zasadach funkcjonują nasz system publiczny oraz debata publiczna.

²³ Na przykład mapa *Strategia aktywnej obrony* z zaznaczonymi strefami toczonych walk: strefą „śmierci” (ok. stukilometrowy pas od Białegostoku, przez okolice Siedlec, Białej Podlaskiej, aż po Przemyśl), strefą „nękania” (pas prawego brzegu Wisły od okolic Łomży przez okolice Siedlec, Otwocka, po Kraśnik), strefą „głębi strategicznej” (od lewego brzegu Wisły na zachód). Zob. J. Bartosiak, *Najlepsze miejsce na świecie...*, s. 64–65.

²⁴ Tamże: K.K. Baczyński, *Natarcie burzy*, s. 94; C. Miłosz, *Trwoga*, s. 149; Z. Herbert, *Pokój*, s. 180; tenże, *Zaświaty Pana Cogito*, s. 380.

Rozdział szósty: *Sierpień i wcześniej – czyli na czym musiałyby polegać ofensywna projekcja siły na Wschodzie w porównaniu z bardziej pożądaną dla Polski strategią aktywnej obrony.*

Rozdział siódmy: *Kapitan Bomba i inni – czyli o jakości ludzi jako najważniejszym, co Polska ma i powinna mieć, by stać się najlepszym miejscem na świecie.*

Rozdział ósmy: *Wojna, którą (być może) przyjdzie nam stoczyć – czyli o tym, czy mamy do czynienia z trwającą wojną światową, jak się przygotować do wojny, jak się przygotować do eskalacji nuklearnej i jak najlepiej wygrać przyszłość.*

Na marginesie należy zauważyć, że *Najlepsze miejsce na świecie...* i inne publikacje Bartosiaka nie są jedynymi wydawanymi obecnie analizami poświęconymi sytuacji geostrategicznej, zwłaszcza w kontekście wybuchu wojny w Ukrainie. W 2023 r. nakładem Wydawnictwa Literackiego ukazała się analiza (również ponadpięćsetstronicowa) Andrzeja Nowaka, historyka znanego z błyskotliwych syntez historycznych dziejów Polski. W książce *Powrót „Imperium Zła”*²⁵ krakowski badacz skupił się na kwestiach związanych z jedną przyczyną „zburzenia świata”:

(...) który nieodwracalnie skończył się 24 lutego 2022 roku (...) [książka skupia się] na losach idei, które przez wieki inspirowały Rosjan (...). Inaczej rzecz ujmując, pytanie to sprowadza się do tego, dlaczego największe państwo na świecie, które nigdy nie było w stanie zagospodarować nawet niewielkiej części swych zasobów naturalnych, prowadzi zaborczą, imperialną wojnę, burząc bezpieczeństwo i ład światowy²⁶.

W swojej najnowszej publikacji Bartosiak nie koncentruje się na problemie agresji Rosji i wojny w Ukrainie jako wydarzeniu samoistnym, jedynym, które ma swój początek i będzie miało (rychły) koniec. Opierając się na teoriach Mackindera, uwzględniając w sposób całościowy współczesne uwarunkowania każdego zakątka świata, Bartosiak skupia się na najpilniejszym, jego zdaniem, zadaniu – wykorzystaniu czasu przełomu do jak najlepszego przygotowania się do potencjalnej (raczej nieuchronnej) wojny w Europie i zapewnienia Polsce trwałego bezpieczeństwa po zakończeniu konfliktu kinetycznego. Pisze on: *Zasługujemy na to, by wygrać wojnę, a potem pokój, i zmienić na zawsze nasz skołatany przez historię region*²⁷.

Jacek Bartosiak w swoich publikacjach prezentuje poglądy w sposób bardzo zdecydowany, co dotyczy także recenzowanej książki. Kończąc jej omawianie, warto

²⁵ A. Nowak, *Powrót „Imperium Zła”. Ideologie współczesnej Rosji, ich twórcy i krytycy (1913–2023)*, Kraków 2023.

²⁶ A. Grajewski, *Dlaczego „Imperium Zła” wróciło?*, „Gość Niedzielny” 2023, nr 35 (C), s. 52–54.

²⁷ J. Bartosiak, *Najlepsze miejsce na świecie...*, s. 508.

przytoczyć – w kontekście „pożytecznych analiz” rozpowszechnianych w lutym 2022 r. często przez renomowane ośrodki analityczne, że „wojny nie będzie, Rosjanie się nie odważą”²⁸, a po rozpoczęciu wojny, że „Rosjanie nie ruszą Polski, wojna wkrótce się skończy” – ważki fragment:

Całe szczęście, że Ukraińcy nie utracili Kijowa w ciągu kilku dni, bo nasze państwo mogłoby się „zwinąć” zaraz potem. Z biegiem czasu i wraz z odślanianiem się nowych faktów utwierdzam się w przekonaniu, że Rosjanie chcieli po zajęciu stolicy Ukrainy wyegzekwować swoje roszczenia z ultimatum Siergieja Ławrowa co do rozciągnięcia swego wpływu politycznego aż po Odrę. Z tego powodu Polska mogła znaleźć się w stanie wojny jeszcze w lutym lub marcu 2022 roku. (...) Uważam, że dzielił nas od wojny wczesną wiosną 2022 roku tylko zwykły fart. (...) To nader niespodziewany wielki wysiłek żołnierza ukraińskiego zatrzymał Rosję. Przy poparciu początkowo tylko Amerykanów i Brytyjczyków, potem także wydatnej pomocy Polski. To ukraiński wysiłek zmienia uwarunkowania geostrategiczne regionu i właściwie całej Eurazji. (...) To dopiero początek długiego okresu chaosu i turbulencji (...)”²⁹.

Publikacje Bartosiaka, a zwłaszcza książka będąca przedmiotem niniejszej recenzji, mimo eseistycznego charakteru, dość specyficznego stylu, dalekiego od pisarstwa Czesława Miłosza czy Szczepana Twardocha (co autor z żalem przyznaje, gdyż, jak stwierdza, chciałby swoje wywody ująć w jeszcze bardziej atrakcyjną formę)³⁰, wniosły wiele twórczego fermentu do dyskusji na temat zagadnień związanych z szeroko pojmowanym bezpieczeństwem państwa³¹.

Najlepsze miejsce na świecie... jest kwintesencją poglądów na temat wojny i pokoju w obecnych uwarunkowaniach geopolitycznych oraz zagrożeń i szans dla Polski. Wywołując ten dobrze rozumiany ferment w środowiskach naukowych, publicystycznych i politycznych, książka Bartosiaka ukazuje bez zbędnych metafor sedno i wymiar tych problemów. Dlatego powinna być czytana i analizowana nie tylko przez pasjonatów gier strategicznych, lecz także w miejscach opracowywania analiz dotyczących strategii obrony. Z pewnością powinna zagościć również w gabinetach instytucji, których analizy są rozsyłane według tzw. wąskich, wysokich rozdzielników. Oczywiście wydaje się zapoznawanie się z tego rodzaju publikacjami przez decydentów, VIP-ów i wysokich urzędników, zwłaszcza w instytucjach odpowiadających za bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo

²⁸ Nie uniknął ich i Bartosiak.

²⁹ Tamże, s. 11–12.

³⁰ Tamże, s. 9.

³¹ Są one relacjonowane na bieżąco na portalu Strategy & Future.

narodowe³². Niech dwa fragmenty z recenzowanej publikacji Jacka Bartosiaka wybrzmiały jako akord końcowy i zachęta do lektury *Najlepszego miejsca na świecie...*:

Mamy do zrobienia bardzo wiele i nie wszystko zależy od naszych przeciwników. Większość zależy od nas, przede wszystkim od głębokich zmian w nas samych. Od tego nawet, jak debatujemy o tej strategii, jaką tworzymy jakość, jaką mamy klasę polityczną i czego od niej wymagamy, jak ona funkcjonuje i jaką mamy determinację, by zmienić własny kraj. Tej zmiany na lepsze nam wszystkim życzę. Po trzydziestu latach niepodległości nadchodzi test dla naszego państwa. Może powstać zupełnie nowy układ geopolityczny w naszej części świata, który da nam oddech i wielkie perspektywy. Wraz z przełomami dokonują się wielkie zmiany. Oby ich rezultat był korzystny dla naszej ojczyzny! (...)

Państwo polskie rani i często nas wszystkich zawodzi. Wszyscy tego doświadczaliśmy w taki, czy inny sposób. Lepszego państwa na razie jednak nie mamy, i oby tego obecnego nam nie zabrakło. (...) Ostatecznie jesteśmy ludźmi stąd, wyrosłymi z tego miejsca na świecie. I tego się trzymajmy! To w końcu ma być „najlepsze miejsce na świecie”³³.

Płk dr Ryszard Oleszkowicz

Pracownik Zakładu Bezpieczeństwa Wewnętrznego na Uczelni Państwowej im. Jana Grodka w Sanoku.

³² Por. L. Belza, *Gra informacyjna o wpływy i dominację*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 17, s. 41.

³³ J. Bartosiak, *Najlepsze miejsce na świecie...*, s. 13, 508.